

JUBILEJI

DR. ŠKERLOVIH SEDEMDESET LET

Tekli so prvi meseci okupacije.

Spominjam se, kako smo kot dijaki ljubljanske realke ali uradno I. državne realne gimnazije v Vegovi ulici dobili za profesorja zgodovine mladega moža, ki ga do takrat še nismo nikoli videli na šolskih hodnikih. Morda se nam je ob prvi uri predstavil, morda tudi ne, ne vem točno. Sicer pa to niti ni pomembno. Pomembno je, da je na nas napravil prav prijeten vtis, kajti predaval je živahno in imel je obsežno znanje. In še zaradi nečesa si je pridobil naše simpatije, že kar pravo zaupanje. Sošolci, ki so se vozili v Ljubljano z vlakom, so prav med njegovo uro sproščeno pripovedovali, kako so videli pred nekim gozdom veliko tablo z napisom "Tu pričinja partizansko ozemlje" — ali nekaj podobnega. Vsi smo glasno odobraval in se smejali, z nami vred se je ob pripovedovanju muzal in hehetal tudi profesor — sedaj smo ga že dobro poznali — dr. France Škerl.

Potem so se vezi pretrgale, sledovi zabrisali, spomini obledeli. Kako sem bil prijetno presenečen, ko sem se ob nekem poslovnem obisku ali 1948 ali 1949 v Muzeju narodne osvoboditve na današnjem Trgu francoske revolucije spet srečal s partizansko uniformiranim dr. Škerlom. Stisnila sva se k mizi v kotu in kolikor je prosti čas dopuščal, mi je povedal, kako je bil približno od časov tiste partizanske table dalje aktivist Osvobodilne fronte v Ljubljani in na terenu, potem štiri mesece aktivist na območju dolomitskega odreda, zatem član Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora OF na Primorskem.

Prekinil sem ga, češ da me zanima njegov razvoj do časa okoli tiste table. Ja, seveda, danes se vse to sliši zelo enostavno, takrat se je bilo treba do vsakega novega spoznanja dokopati, dobesedno dokopati. Danes se vse to uči v šoli. Na kratko: krščanski socialist sem postal leta 1936. Dobil sem nove prijatelje in znance, tudi Toneta Fajfarja. Debatirali smo, komentirali dogodke, se izobraževali. Danes si težko predstavljáš, kakšno atmosfero je ustvaril Kocbekov članek o Španiji. Moral bi živeti v takratni slovenski družbi, pa bi občutil, kako se nekaj lomi, preusmerja. Ni se govorilo samo o gospodarski krizi, govorilo se je o krizi duha, o preživelosti starih političnih konceptov. Če dodaš k temu razmah kompartije, nato še Speransov Razvoj in druge momente, boš videl, da je vse to takrat veliko tehtalo. Socialna problematika in študij le-te sta me osebno precej zadevala in zato seveda močno privlačevala. Začel sem objavljati v Delavski pravici članke, ki sem jih podpisoval s psevdonimom Šmetov France. Šmetov zato, ker se je domačiji v Stožicah, od koder izhajam, reklo po domače pri Šmetu (nisem rojen na Ježici, temveč v Stožicah!). Časa sem imel dovolj, saj sem bil po diplomi tri leta brezposeln. Ker na univerzi še nismo imeli profesorja — specialista za moderno dobo (za vse je bil kar profesor Kos sam, čeprav je bil medievalist), socialna problematika pa je poudarjeno stvar moderne dobe, in ker sem po družbenem poreklu bliže kmetom in delavcem kot mestnim uradnikom, sem se sistematično lotil študija o zgodovini moderne dobe in socialnih problemov še posebej.

Drugi dogodki iz njegovega življenja so že znani: Okupacijo je dočakal v Mariboru. Tuja soldateska ga je že strpala z drugimi vred na kamion, da bi jih izgnala iz domače dežele. Dr. Škerl je neopazno zdrknil s kamiona in pobegnil. Pripeljal se je v Ljubljano. Tu se je srečal s starimi in novimi znanci, na primer s članom komunistične partije Stanetom Bizjakom, ki je doktorja pridobil za delo za Osvobodilno fronto. Tako imenovani štajerski izgnanci so v Ljubljani ustanovili rajonski odbor, ki je dal v Osvobodilno fronto tri zastopnike: po enega za partije, za Sokole, za krščanske socialiste (dr. Škerla).

Veš, delati na Primorskem pred padcem Mussolinija je bilo vse kaj drugega prej kot lahko, po svoje je pa to delo bilo svojevrsten užitek: Primorsko moramo priključiti matični deželi in noben imperialistični pakt več nam ne sme tega preprečiti. Ljudje so tu občutili fašizem kaj kmalu po prvi svetovni vojni in zaradi terorja so bili nekateri previdni, drugi spet — in ti so bili v večini — so nas sprejeli prav po domače. Po določenem času sem se moral posloviti od teh krajev, ker me je nova dolžnost klicala na Dolenjsko (julija 1943 sem prevzel uredništvo Slovenskega poročevalca).

Ob vsem delu je v meni bolj in bolj dozorevala misel, da bo skoraj treba prijeti za pero in napisati zgodovino vsega tega dogajanja, ki sem mu bil priča in deležnik že od 1941 dalje. Po svojih močeh sem agitiral in delal za to, da se ohrani čim več tako partizanskega kot okupatorjevega gradiva. Spomini obledijo, pomešajo dogodke, pisani dokumenti ostanejo in točno pričajo o resničnosti opravljenega dela.

Del gradiva je propadel že v času bojev, veliko bogastva je vendarle uspelo rešiti. Veliko dokumentov je mogel vsaj delno uporabljati tudi Znanstveni inštitut, ustanovljen zgodaj leta 1944. V ta inštitut je — potem ko je približno pol leta vodil podružnico Telegrafske agencije nove Jugoslavije za Slovenijo ali kratko Tanjug — prišel dr. Škerl novembra 1944. Spet je bil za korak bliže želji, da prime za pero in da se v novih okoliščinah bori za isto stvar, za katero se je v drugačnih okoliščinah boril tako, kot je bilo takrat potrebno.

Po osvoboditvi je prišel v Ljubljano skupaj s tem inštitutom. Tu se je v miru mogel posvetiti zamislim, ki jih je nosil v glavi in ki jih je hotel — napisane seveda na historiografsko znanstveni način — posredovati slovenski, jugoslovanski in tuji družbi.

Čeprav sam udeleženec dogajanja in zato čustveno "pri stvari", sem hotel biti objektivni zgodovinar. S to perspektivo v mislih, vidiš, sem pisal o začetkih partizanstva na Slovenskem, o Osvobodilni fronti, o Koroški v boju za svobodo, o nacističnih deportacijah, o ljubljanskih srednjih šolah v času okupacije in še o marsičem. Uspelo mi je sestaviti delo z naslovom Petnajst let bibliografije o NOB Slovencev za leta 1945 do 1959. Mislim, da je napor uspel. Pošteno sem se namučil, toda ves čas me je vodila ena sama misel, postaviti s to bibliografijo spomenik, ki ga slovenski NOB zasluži.

Končno se je leta 1964 zaposlil dr. Škerl v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja. Z nezmanjšano energijo je ustvarjal še naprej in mimo drugih del končal rokopis, ki obsega prek 2000 tipkanih strani. Naslovil ga je tako, kot se nam je glede na njegovo partizansko delo na Primorskem zdelo kar logično: Narodno osvobodilni boj na Primorskem do kapitulacije Italije. Delo je izročil v objavo založbi Partizanska knjiga.

Njegova obrobna dejavnost še zdaleč ni obrobna, kot bi kdo utegnil misliti. Biti prvi predsednik Zgodovinskega društva za Slovenijo, potem dolga leta njegov blagajnik, organizator številnih zgodovinarskih zborovanj, vse to pomeni zelo aktivni poseg v organizacijo historiografskega dela. S tem, da je na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja prevzel vodstvo znanstveno-raziskovalnega sektorja in ga uspešno opravljal vrsto let, je seveda posegel tudi v organizacijo znanstvenega dela. To nikakor ni tako obrobni poseg, da bi ga smeli preskočiti in ne omeniti.

Vsi sodelavci Inštituta za zgodovino delavskega gibanja mu k njegovemu jubileju prijateljsko in iskreno čestitam. Upamo in želimo, da bi uresničil vse načrte, ki jih je zasnoval. Gotovo jih ima, le da jih zaradi osebne skromnosti noče izdati.

Jože Šorn